Veikta iedzīvotāju paradumu izpēte lietotu preču izmantošanā Vidzemē

2022.gada nogalē uzsāktajā iedzīvotāju paradumu izpētē par lietotām precēm secināts, ka Vidzemes pašvaldību iedzīvotāji labprāt iegādājas lietotus

tekstilizstrādājumus un būvniecības materiālus, kā arī atkārtoti izmantojamas lietas nodod labdarībai vai EKO laukumos. Diemžēl daļu no nederīgajām precēm dedzina.

Viens no noteiktajiem mērķiem Latvijas atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021.-2028.gadam ir kopējā apglabājamā atkritumu daudzuma samazināšana, ņemot vērā, ka 2035.gadā kopējais apglabājamo atkritumu daudzums poligonā nevarēs pārsniegt 10 % no savāktajiem atkritumiem. Lai šo mērķi sasniegtu, jāmeklē gan dažādi risinājumi atkritumu pārstrādei, gan būtu jāsekmē pārstrādājamu iepakojumu nonākšana tirgū un, piemēram, aprites ekonomikas principu ievērošana. Viens no aprites ekonomikas principiem paredz produktu un preču aprites cikla pagarināšanu, lietas neizmetot atkritumos, bet rodot iespējas to atkārtotai izmantošanai.

Lai iegūtu izpratni par faktoriem, kas ietekmē iedzīvotāju uzvedību, iesaistoties atkritumu apsaimniekošanā, un kā šie faktori ietekmē iedzīvotāju uzvedību attiecībā uz atkārtoti izmantojamo produktu lietošanu, 2022.gada nogalē SIA "ZAAO" Eiropas Savienības LIFE programmas integrētā projekta Nr. LIFE20 IPE/LV/000014 "Atkritumi kā resursi Latvijā – Reģionālās ilgtspējas un aprites veicināšana, ieviešot atkritumu kā resursu izmantošanas koncepciju" (turpmāk tekstā Projekts) ietvaros uzsāka pētījumu "**Patērētāju motivācija, paradumi un attieksme pret atkārtoti izmantojamo produktu izmantošanu, remontu un pārstrādi**" (turpmāk tekstā Pētījums).

Pētījuma gaitā tika veiktas 404 reprezentatīvas iedzīvotāju aptaujas Alūksnes, Balvu, Cēsu, Gulbenes, Limbažu, Madonas, Saulkrastu, Smiltenes, Valkas, Valmieras novada iedzīvotājiem, kā arī notika klātienes intervijas 17 mājsaimniecībās. Gan jautājumi, gan iegūtie rezultāti tika grupēti pa tēmām, iegūstot datus par iedzīvotāju paradumiem attiecībā uz atkārtoti izmantojamu preču iegādi, atbrīvošanos, remontēšanu/labošanu, kā arī aprites centra izveides un darbības ideju.

Ņemot vērā, ka iedzīvotāju izvēle jau veikalā ir noteicošā tam, cik daudz atkritumu cilvēks aiz sevis atstās, tika veikta preču iegādes paradumu izpēte. Pētījuma rezultāti parāda, ka sievietes visbiežāk iegādājas lietotus tekstiliztrādājumus (45% no aptaujātajiem), toties vīrieši lietotus būvmateriālus (46%) un sadzīves priekšmetus (79%). Runājot par motivāciju, lai iegādātos atkārtoti izmantojamas, lietotas preces, kā biežāko argumentu respondenti min zemāku cenu šādām precēm (48%), vides apsvērumus – lai tādējādi mazinātu piesārņojumu (23%), kā arī to, ka bieži vien tiek iegādāta lietota prece kā pagaidu variants pirms jaunas preces iegādes (22%). Pie iegādes pamatojuma faktoriem tiek minēts arī tas, ka ģimenē un draugu lokā ir ierasts iegādāties lietotas preces, tā ir ērtāk un ātrāk un preču sortiments šādos veikalos ir interesantāks. Kā argumenti, lai neiegādātos konkrētas lietotu preču grupas (piemēram, mēbeles, traukus) tiek minēts higiēnas aspekts, bet, domājot par elektrotehnikas iegādi, ir šaubas par tās kvalitāti.

Lai samazinātu lietu apjomu, kas nonāk sadzīves atkritumos, ir svarīgi neizmest to, kas vēl kādam varētu noderēt, bet dot lietām "otro elpu" - pētījuma dalībnieki apstiprināja, ka cenšas to darīt. Viens no visbiežāk minētajiem veidiem ir lietu nodošana labdarībai.

Visbiežāk tiek nodoti apģērbi (46%), apavi (32%), dažādi interjera priekšmeti, rotaļlietas (28%). Pētījuma rezultāti apliecina arī to, ka iedzīvotajiem ir izpratne par EKO laukuma pakalpojumiem, kuros tiek pieņemti tie atkritumu veidi, kas nonāk pārstrādē. Visbiežāk EKO laukumos tiek nodota lielā sadzīves tehnika (56%), mazā sadzīves tehnika (39%), būvražojumi (27%). Diemžēl vēl joprojām daļu mājsaimniecībā izmantoto lietu cilvēki izvēlas dedzināt, neapzinoties videi nodarīto kopējo kaitējumu. Visbiežāk minētās lietas, kas tiek dedzinātas, ir skapji, krēsli, galdi (28%), mīkstās mēbeles un matrači (18%), mājas tekstils (13%).

Viena no iespējām, lai prece nenonāktu atkritumos, ir veikt tās labošanu/remontēšanu. Lielākoties cilvēki tomēr cenšas vispirms lietu salabot vai saremontēt, kā to apliecina intervijās dzirdētais un aptauju rezultāti, kur 75% respondentu atzina, ka ir remontējuši un labojuši lietas. Gadījumos, kad lietas nelabo, bet no tām atbrīvojas, iemesli lielākoties ir šādi: prece jau ir nolietota un vairs nav labojama (mēbeles, sadzīves tehnika), labošanas izmaksas pārsniedz jaunas preces iegādes izmaksas, nav garantijas, ka prece turpinās labi kalpot, preces zemā kvalitāte vai cena neatsver ieguldīto laiku, enerģiju un naudu, to remontējot.

Pētījuma rezultāti tiks izmantoti par pamatu nākamo Projekta aktivitāšu īstenošanai, kas būs vērstas uz ekosistēmas izveidi, kas padara atkārtotu izmantošanu, remontu un pārstrādi pieejamu un pieņemamu plašai sabiedrības daļai, izstrādājot lokālus remonta un pārstrādes centru modeļus pašvaldībās.

SIA "ZAAO" šādu centru jeb Vidzemes reģionālo aprites ekonomikas centru plāno veidot Dzelzceļa ielā 5, Valmierā, esošajā EKO laukuma teritorijā. Pētījumā tika iegūti dati par iedzīvotāju izpratni un centra izmantošanas potenciālajiem paradumiem, secinot, ka izpratnes par šāda veida centru iedzīvotājiem vēl nav, bet aprites centra ideja konceptuāli viņiem šķiet interesanta. Uzzinot tā darbības principus, 68% respondentu atzina, ka labprāt to izmantotu.

Pētījuma veicēji: SIA "Jaunrades laboratorija" un SIA "Solid Data". Ar pilnu pētījuma rezultātu ziņojumu var iepazīties projekta tīmekļa vietnē https://wastetoresources.varam.gov.lv/rezultati

---

LIFE integrētais projekts "Atkritumi kā resursi Latvijā – Reģionālās ilgtspējas un aprites veicināšana, ieviešot atkritumu kā resursu izmantošanas koncepciju" (LIFE Waste To Resources IP, LIFE20 IPE/LV/000014) tiek īstenots ar Eiropas Savienības LIFE programmas un Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu. www.wastetoresources.varam.gov.lv.

Informācija atspoguļo tikai autoru nostāju un viedokli, un ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības vai Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūras (CINEA) nostāju un viedokli. Ne Eiropas Savienība, ne finansējuma piešķīrējs nav atbildīgi par pausto saturu.